

İLKÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİ VE PROGRAM GELİŞTİRME ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Eğitim, insandaki kabiliyetleri dengeli bir şekilde geliştiren, toplumun gelişmesini hızlandıran, kalkınmasını destekleyen, kültür değerlerini koruyan, geliştiren, nesilden nesile aktaran, milli birlik ve bütünlüğü sağlayan en etkin faaliyetlerden birisi ve en önemlisidir. Eğitim, bir yetiştirme ve yetiştirme faaliyeti olduğuna göre, bu faaliyet bir ölçüde program işidir. Genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olan Din eğitiminin de okullarımızda bir eğitim ve öğretim programı içerisinde en güzel bir şekilde sunulması gerekir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programlarının uygulanmasında karşılaşılan sorunları belirlemek, eğitim uygulamalarını izlemek program geliştirme mantığına ve yaklaşımına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışma Konya Merkez İlköğretim Okullarındaki in Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleriyle, bu derslerin branş öğretmenlerine, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerine ve bu öğrencilerin velilerine anket uygulamasıyla sınırlıdır. Ankete katılan elemanlar; 13 adet Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branş öğretmeni, 328 öğrenci, 284 öğrenci velisidir.

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi program uygulamalarında karşılaşılan sorunları belirlemek, elde edilen bulguların ışığında öneriler geliştirerek, bu derslerin program uygulamalarına katkıda bulunmaktır. Program geliştirme ile ilgili unsurlara ait sonuçlar ve öneriler, anket tekniğiyle tesbit edilen verilerin neticeleridir.

Din eğitim ve öğretimi kişinin ve toplumun din ihtiyacının karşılanması amacıyla din kültürünün verilmesi ve din kişiliğinin kazandırılmasıdır. Eğitim, insanın çeşitli kabiliyetlerinin dengeli bir biçimde geliştirilmesini; doğuştan gelen bir duygu olan dinin de uygun bir tarzda geliştirilmesini hedeflemektedir. Eğitimin bu planlı ve maksatlı etkileme faaliyetlerinden önce, insanın organizma olarak doğuştan getirdiği kabiliyetleri imkânlar dahilinde geliştirmesi, onu beden, ruh ve zihin yönünden dengeli yetiştirmesi önemli bir esastır. İnsan bir bütündür ve gelişmesini bu bütünlük içinde sürdürmektedir. Öyleyse eğitim de buna paralel olarak, in-

sanın bütün ihtiyaç ve kabiliyetlerini sıra ile değil, beden, ruh ve zihin üçlüsünü birlikte ele alarak dengeli bir biçimde geliştirmek durumundadır. Ferdin ihtiyaçları ve kabiliyetleri ise, ancak belli bir toplumun kültürüne göre eğitilecek, yetiştirilecek ve geliştirilecektir.

Din ve Ahlak, eğitim üzerinde tesirini gösteren temel inançlar arasında en kuvvetli, en güçlü bir duygudur. Toplumda düzeni kuran ve koruyan unsurların başında hukuk, ahlak ve din kuralları gelmektedir. Bunun içindir ki, Milli Kültürümüzün temel unsurlarından biri olan dini, eğitim sistemi içerisindeki yerine iyi oturtmak lazımdır. Milli Kültürün nesillere aktarılması ise, günümüzde örgün eğitim kurumlarıyla yapılmaktadır. Eğitimin alındığı ve verildiği ilk ve en etkin yer ailedir. Aileden sonra en önemli terbiye çevresi ise okuldur. Okul hiçbir zaman ailenin eğitim ve öğretim alanında bırakmış olduğu boşluğu dolduramaz, ancak bu eğitim ve öğretimi tamamlar, düzenler ve gerçekleştirir. Yetişmekte olan nesli gerçek bir insan yapma yolundaki her çabaya, her gayrete katılmak din eğitiminin hakkıdır ve görevidir. Genel eğitimin bütün insanlara karşı sorumluluğu olduğu gibi, din eğitiminin de bütün insanlara karşı sorumluluğu vardır. Bu bakımdan «Din Eğitimi» Genel Eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. (1)

Ülkemizde Din eğitimi Genel eğitimin dışında tutmanın tecrübeleri yaşanmıştır. Din eğitiminin din bilgi ve kültürden yoksun bulunan ailelere bırakıldığı dönemlerde, bu eğitim durmamış, aksine gizli ve kaçak olarak kötü şartlarla olumsuz yönde gelişme göstermiştir. (2) Toplumumuz bu huzursuzlukların olumsuz sonuçlarını görmüştür. Din eğitimi adı ile milletin birliğini ve bütünlüğünü zedeleyici cereyanlar ortaya çıkmış, devlet bunları izlemek zorunda kalmıştır. Bu sırada görevlilerin din konusundaki yetersizliği, bir cereyana bağlı olanla normal ibadetini yapan müslüman bir vatandaşı ayırdedememiş, zararlı yayın şüphesi ile toplatılan kitaplar arasında Kur'an-ı Kerim ve ilmiyal kitapları da bulunabilmiştir. (3)

Müslüman Türk toplumu içinde yaşayacak ve ona hizmet edecek kişinin, hitabedeceği veya münasebetler tesis edeceği kişilerin davranışlarına yön veren dini inançlarını ve esaslarını tanımaması, bilmemesi düşünülemez. Milletimizi oluşturan ortak değerlerin, kültür unsurlarının bilinmesi gerekir. Bu açıdan düşünülünce, din ile ilgili temel bilgilerin herkesçe öğrenilmesi şarttır.

(1) Doç. Dr. Beyza Bilgin, «Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri», A. Ü. İlahiyat Fakültesi Derg., c. XXIV, Ankara 1981, s. 479.

(2) İsmet Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi, Ankara 1966, s. 4.

(3) Doç. Dr. Beyza Bilgin, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara 1980, s. 13.

Öğrencilere insan ve dünya hayatı ile ilgili bilgiler ve kültür unsurları temel eğitim kurumlarında verilmektedir. Okullar genelde Türk Milli eğitiminin temel amaçlarını, özelde kendi amaçlarını programına aldığı dersler ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda örgün eğitim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine yer verilmiştir. Bu kurumların zorunlu olan ilk kademesi de ilkokuldur.

Bilindiği gibi ilkokul, her Türk vatandaşı için mecburi olan, hayata hazırlayıcı bir ilköğretim (4) kurumudur. İlköğretimin birinci kademesi (ilkokul) beş yıl, ikinci kademesi (ortaokul) üç yıldır. Birinci kademe eğitimi 7 - 11 yaş grubunu, ikinci kademe eğitimi de 12 - 14 yaş grubunu içine almaktadır.

İlköğretim, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandıran, onu Türk kültürünün öz temel değerleriyle milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştiren; her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlayan eğitim kademesidir. (5) Bu eğitim kurumlarında daha önce Din Bilgisi adı altında isteğe bağlı olarak okutulan bu dersin 1982 Anayasasının 24. maddesi uyarınca 1982 - 1983 öğretim yılından itibaren «Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi» (6) adı altında zorunlu dersler arasına alınmış olması, Tevhid-i Tedrisat Kanununun hedeflerini gerçekleştirmiş olumlu bir adım olmuştur. Ancak bu derslerin ilkokullarda 4. sınıftan itibaren başlatılmış olması, eğitimdeki bütünlüğü zedeler mahiyettedir ve ilmi bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Ailede ve okul öncesinde bu eğitimi alan bir çocuk ilkokul 4. sınıfa gelinceye kadar, bir başka ifade ile, inanma alanına en duyarlı olduğu 4 - 10 yaşları arasında din eğitiminden uzak kalmış ve ilgisi başı boş bırakılmış olmaktadır. Çocuk önce aile çevresinde, sonra yakın çevrede inancın ve inanca dayalı davranışların örneklerini ve esaslarını hazır bulur, onları taklit duygusuyla alır ve benimser. O, onlara güveni ve ilgisi sayesinde kendi değerlendirmesini onlarınki ile paralelleştirir ve böylece sorumlulukları için sağlam bir dayanak kazanır. İnsanın eğitilmesi ve öğrenme kabiliyeti küçük çocukluk devresinde son derece esnek, kolay, çabuk ve emindir.

Değişik ülkelerde yapılan araştırmalar, dini tutumların çocuklukta oldukça erken olarak teşekkül etmeye başladığını göstermektedir. Nite-

(4) İlk ve Orta okuldan oluşan temeleğitim okulları 1983'den sonra «İlköğretim Okulu» olarak isim değiştirmiştir. Bk. M.E.B. Tebliğler Dergisi, 10 E-Kim 1983, sayı: 2149.

(5) Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmi Gazete, 24.6.1973, sayı: 14574.

(6) M.E.B. Tebliğler Dergisi, 24 Mayıs 1982 sayı: 2113.

kim, Avrupalı bir sosyolog olan H. Lisager'in Danimarkalı öğrenciler üzerinde yaptığı anketlerden, genellikle siyasi tutumların oluşmasının ergenlik çağı sonlarına doğru (15 - 18 yaşlar) olmasına karşılık, dini tutumların çocukluk çağlarına uzandığı ve 7 - 14 yaşlar arasında olduğu anlaşılmaktadır. (7)

Bu görüşlerin ışığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ilkokulların 4. sınıfından değil, birinci sınıftan itibaren başlatılabilir.

İlkokulların 4. ve 5. sınıflarında haftada ikişer saat olarak okutulan bu ders 1985 yılına kadar sınıf öğretmenleri tarafından verilmekteydi. Yani din öğretimi için ayrı öğretmenler görevlendirilmiş değildir. İlkokul öğretmenleri öğretmen yetiştiren Yükseköğretim kurumlarından yetişmektedir. Buralarda okutulan dersler arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi bulunmamaktadır. Ancak bu dersin öğretim metodları bir yarıyıl okutulmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar Eğitim Yüksek Okulları Programından mezun olan bir elemanın, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin amaçlarına uygun bir şekilde yetiştirilmediği için, ilkokullarda bu dersin öğretmenliğini yapamayacağını ortaya koymaktadır. (8)

Ancak 1986 yılından bu yana ilkokullara görevlendirme suretiyle Ortaöğretimden branş öğretmeni temini cihetine gidilmiş ve bu konuda kısmen de olsa bir rahatlama kendini göstermeye başlamıştır. Fakat bu durum kalıcı bir yöntem değildir. Sekiz yıllık İlköğretim okullarında ise, bu dersin branş öğretmenleri bulunmaktadır. Bu öğretmenler İlahiyat Fakültelerinden yetişmektedir. Bağımsız ilkokullar için durum böyle değildir. Federal Almanya ve Avusturya gibi bazı Avrupa ülkelerinde ilkokullara din dersi öğretmeni resmi olan «Theologische Hochschule» yani «İlahiyat Yüksek Okulları» sistemiyle yetiştirilmektedir. Bu sistemin yapısı incelemeye Ülkemizdeki ilkokullara din dersi öğretmeni yetiştirme imkanları araştırılabilir.

Program Geliştirme ile ilgili olarak yaptığımız bu çalışmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenme istekleri ve velilerin de bu doğrultuda beklentilerinin olduğu anketlerden elde edilen neticeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in okutulması da bu ders içinde düşünülebilir mi? Veya seçmeli bir ders olarak mı okutulmalı? Okul buna girmeli mi? Yoksa

(7) Doç. Dr. Ünver Günay, «Türkiye'de Dini Sosyalleşme», Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, Ankara 1981, s. 197.

(8) Dr. Önder Pilten, Eğitim Yüksek Okulları Müfredat Programları İle İlkokul Müfredat Programları Arasında Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Konya 1987, Yayınlanmamış Doktora Tezi) ss. 129, 187 - 188.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile müştereken Kur'an Kurslarına mı yaptırılmalı veya okul dışında mı kalmalı? Okullarda Kur'an öğretimi, haftada iki saat olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri içine sığar mı? Bu dersin müfredatı içine girebilir mi?

Kur'an'ın okul programlarında yer alması hususu 12 Eylül 1980'den önce Millî Eğitim Programlarında bir görüş olarak ortaya çıkmıştı. (9) Bu hususta bazı çalışmalar yapıldı ve konunun Talim Terbiye Kurulunda müzakere edilmesi sırasında farklı görüşler ortaya çıktı. Bu görüşlerden biri, Kur'an'ın zorunlu dersler arasında yer alması, okutulması; ikincisi, seçmeli ders olarak müfredat programlarında yer alması idi. Bir grup ise, Kur'an'ın da Din derslerinin içerisinde ve sadece yüzünden okutulması, yani anahtarın çocuğa verilmesi, ilerletilmesinin kendine bırakılması fikrindeydi. İkinci bir grup da okul programlarımızda bulunan seçmeli dersler arasında yer almasını istiyordu. Bu fikir bir karar olarak Bakanlığın onayına getirildi. Kararın Talim Terbiye Kurulunda ekseriyetle alınmaması nedeniyle Bakanlık, konunun müşterek bir kararla ele alınmasını isteyerek Talim Terbiye Kurulunda yeniden müzakere edilmesini teklif etti ve konu öylece kaldı.

Kur'an'ın çocuklara hiç değilse yüzünden okunmasının öğretilmesi, öğrenci ve velilerin üzerinde durdukları bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda Kur'an'ın okunmasının öğretilmesi bir ihtiyaçtır. Bundan kaçınılması mümkün görülmemektedir. İbadetin mademki bazı usul ve kaideleri vardır, bu kaideler öğretilmelidir. İbadetlerde okunan sûre, âyet ve dualar Kur'an'dan birer parçadır. Bugün fazla dindar olmayan, hatta din aleyhinde konuşan insanlarda bile, hastasının veya cenazesinin başında bir dua ve Kur'an okutma arzusu görülmektedir. Bunu da başkalarına ısmarlama olarak yaptırmaktadırlar. İslamda bir ibdetin ısmarlama yapılması söz konusu değildir. İnsan dualarını içinden geldiği gibi bizzt kendisi yapmalıdır. Dua Türkçe olarak da söylenebilir. Arapça olarak dua okuma sadece gelenektir. Bu geleneğin gücü de Vahyin arap dili ile insanlara ulaşmasından doğmaktadır. Kur'an'ı yüzünden okumak da ayrı bir dini ihtiyaçtır. Okul içi çalışmalarda Kur'an'ın anlamıyla birlikte öğrenilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Öğrencilerin, Kur'an'ı, Kur'an Kurslarında yüzünden okumayı öğrenmeleri ve Türkçe anlamıyla da okullarda pekiştirmeleri, Kur'an'ı bir bütün olarak kavramaları konusu, problemin odak noktasını teşkil etmektedir.

Din eğitimindeki muhtevanın, bir ferdin bu eğitimden geçmiş olması halinde, dinin gereklerini rahatça yerine getirebileceği bir kıvamda olması lazımdır. Bu eğitim sayesinde, dinin gereklerini, niçin inandığını, ibadet

(9) Doç. Dr. Beyza Bilgin, a.g.e., s. 11.

yaparken bunu ne anlama geldiğini, okuduğu dua ve surelerin anlamlarını düşünebilen, anlayabilen, inançlarıyla yaşayışını bağdaştırabilen bir insan yetiştirilirse, din eğitimi kendisinden bekleneni yerine getirmiş olur.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programlarının uygulamada elde edilen verilerle, gelişen ve değişen şartlar karşısında geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmanın çalışma alanına giren İlköğretim Okullarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programlarının uygulamadan doğan sorunları belirlenmek istenmiştir. Din eğitim ve öğretimi ülkemizde geçen dönemlerde bazen program içinde, bazen program dışında isteğe bağlı olarak yapılmıştır. Bu yolla din eğitimine genel eğitim içinde yer verilmemiştir. Eğitimci ve programcıların çeşitli vesilelerle şûralarda, bilimsel toplantılarda, seminerlerde ve kongrelerde konuyu ele almaları neticesinde, bu durumun Türk Milli Eğitimi için doğurduğu sıkıntılara değinilmiş ve tartışılmıştır. 1982 Anayasası ile birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi zorunlu dersler grubuna alınmış ve böylece din eğitim ve öğretimine genel eğitim içinde yer verilmiştir. Eğitim kurumlarında halen okutulmakta olan bu dersin eğitim-öğretim programlarının uygulanmasında :

- İlkokullara branş öğretmeni temini
- Bu ders amaçlarına yeterince açıklık getirilmediği
- Göze ve kulağa hitap eden ders araç gereçlerinin yokluğu
- Bu ders ilkelerinin uygulanışı
- Uygulamalı öğretim
- Haftalık ders saatinin yetersizliği v.b. sorunlarla ve güçlüklerle karşı karşıya kalındığı anket elemanları tarafından ifade edilmektedir. Program içerisinde yer alan bütün unsurlar aynı derecede önemlidir, bir-biriyle dayanışma halindedir. Unsurlardan birinin yetersizliği diğerlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu itibarla program geliştirme ile ilgili bu çalışmanın sonuç ve önerilerini şöyle özetlemek mümkündür.

I. SONUÇLAR

A. EĞİTİM PROGRAMLARI İLE İLGİLİ SONUÇLAR

a) Amaçlarla İlgili Sonuçlar

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi amaçlarının (10) öğrenci davranı-

şına dönüştürülebilme yönünden kısmen dile getirildiği, ancak amaçların açık ve net olarak belirlenmediği görülmektedir. Amaçların açık ve net olarak belirtilmediğini bildiren branş öğretmenleri, bu konudaki açıklık ve netliğin nasıl olması gerektiği hususunda berrak bir görüş ifade etmemişlerdir. Bununla birlikte amaçlara tam olarak ulaşamayışın nedenleri arasında; ders saatinin yetersizliği, muhtevanın amaçlara yeterince dönük olmaması gelmektedir. Bu ders amaçlarının öğrenci davranışına dönüştürülmesi yönünden kısmen dile getirildiği ve böylelikle amaçların da kısmen gerçekleştiği görülmektedir.

Bu dersin ilkeleri arasında: (11)

- Kimse dini uygulamalara zorlanmıyacak,
- İnanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durulacak,
- Bu derste özel öğretim ilkelerine yer verilecektir.

maddelerinin birbiriyle ve diğer bazı maddelerle çelişir durumda olduğu ifade edilmiştir.

Öğrencilerin İslam Dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını, bazı dini törenlerle ilgili bilgi ve becerileri kazandıkları, dini bilgiler yanında milli birlik ve beraberliği temin edici yüce kavramları öğrendikleri anlaşılmaktadır.

b) *Muhteva İle İlgili Sonuçlar*

Bu derslerde, öğrencilerin öğrenmek istedikleri müfredat dışı bazı konuların bulunduğu, bunları bu derslerde sormadıkları veya yeterli cevap alamadıkları sorunlarının olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler, sormama nedeni olarak utanma, sıkılma ve kınanma endişelerini belirtmişlerdir. Öğrenciler, ergenlik çağı, namazla ilgili bazı hususlar, Allah günahları nasıl affeder... gibi bazı soruları aynı nedenlerle sormadıklarını veya yeterli cevap alamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum üzerinde durulması gereken önemli bir husus olarak göze çarpmaktadır.

Bu derslerde öğrenciler, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenmek istediklerini defalarca belirtmişlerdir. Öğrenciler bu ders konularının insanlara hayatta her zaman lazım olacağını ifade etmektedirler. Öğretmenler, bu dersin öğretim programlarında gereğinden fazla tekrar edilen konunun olmadığını belirtmişlerdir.

c) Eğitim - Öğretim Süreçleri İle İlgili Sonuçlar

Öğretmenler derslere hazırlanırken temel ders kitabı ile birlikte yardımcı kaynak kitaplardan da yararlanmaktadırlar.

Öğretmen ve öğrencilere göre, bu derslerde en çok öğretmenin anlatımı ve sohbet ağırlıklı soru - cevap metodu uygulanmaktadır. Öğretmenler grup çalışmalarını yaptırmadıklarını ifade etmektedirler. Öğrenciler bu derslerde, düz anlatım ve soru - cevap metoduyla birlikte konuların durumuna göre uygulamalı öğretimin de yapılmasını, göze ve kulağa hitabeden araçlarla ders işlenmesini istemektedirler. Öğretmen ve öğrenciler ders araç ve gereçlerinin bulunmadığını, bunun diğer bazı konularla birlikte süre ve duaların öğrenilmesinde ve öğretilmesinde karşılaşılan güçlükleri gidermedeki önemine işaret etmişlerdir.

Öğretmen ve öğrenciler, uygulamalı çalışmalar için geniş zaman ayrılması konusunda görüş birliği içindedirler.

Ev ödevleri, dini kaynakları ve dini hayatı tanımaları için öğrencilere verilmiş ve genelde olumlu bir sonuç alınmıştır.

Anket elemanları, öğrencilerin bu derslere karşı ilgilerinin çok yüksek olduğu ve haftalık ders saatinin yetersizliği konusunda aynı fikri paylaşmaktadırlar.

Anket elemanları, öğrencilerin tatillerde Kur'an Kursu v.b. yerlere gidip nedenlerini, okulda öğrendikleri dini bilgileri pekiştirmek ve Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenmek olarak belirtmişlerdir.

d) Değerlendirme İle İlgili Sonuçlar

Öğrencilerin bu derslerdeki başarı durumları genel olarak «iyi» ve «orta» derecelerde yığılma göstermektedir. Sınavlar daha çok öğrenci başarısını belirlemeye ve verilen konuların öğrenilip öğrenilemediğini anlamaya yönelik olarak yapılmaktadır.

Öğrenci başarısının değerlendirilmesi konusunda öğretmen ve öğrenciler, genel olarak sadece ders içi davranışlar ve derse ilgi seveğinde yığılma göstermiş, öğretmenler bu durumun mevzuat gereği olduğunu belirtmişlerdir. Ancak elemanlardan öğrenciler, gerekli bilginin yanısıra okul içi ve dışı davranışların da değerlendirilmesi hususuna işaret etmişler, fakat bu durum öğrenci aleyhine olabileceği düşüncesiyle pek sağlıklı bulunmamıştır.

Öğrenci başarısının ölçülmesi yani her dönem için iki yazılı bir sözlü biçiminin genelde uygun bir değerlendirme tekniği olduğu öğretmen ve

öğrenciler tarafından ifade edilmiştir: Öğrenciler test tekniğinin de bu derslerde kullanılmasını belirtmişlerdir.

II. ÖNERİLER

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi eğitim ve öğretim programları araştırmalara dayalı olarak sürekli bir biçimde geliştirilirken, öğretmen, öğrenci, veli, okul ve aile gibi öğelerin eğitim programları konusunda duyarlı hale getirilmeleri ve bunların görüşlerinin program geliştirme çalışmalarına zaman zaman yansıtılması sağlanmalıdır. Belirtilen bu genel düşüncenin ışığında İlköğretim Okullarında uygulanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi eğitim - öğretim programlarının geliştirilmesine yönelik olarak aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

i) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ilkokullarda 4. sınıftan itibaren başlatılması, eğitimde bütünlük ilkesini zedeler görünmektedir. Ailede ve okul öncesinde bu eğitimi sağlıksız bir şekilde alan veya hiç alamayan çocuk, ilkokul 4. sınıfa gelinceye kadar bu konulardan habersiz kalabilmekte, dine karşı ilgi ve ihtiyaçlarını yeterince tatmin etme fırsatı bulamıyabilmektedir. Bu bakımdan İlkokullardaki bu derslerin ilk üç sınıfına bir müfredat tesbit edilerek, üniteler şeklinde bağımsız ders kitapları hazırlanabilir. Bu üniteler çocuğun ilgisini çekecek biçimde hazırlanmalıdır. Çocukların daha ileriki yıllarda din ve inanma ile ilgili olarak karşılaşacağı durumları kolayca kavramalarına yardımcı olacak şekilde planlanmalıdır. Bu dersin şahsiyet geliştirici ve temel birçok alışkanlıkları kazandırıcı özelliği de göz önünde bulundurulduğunda, öğrencinin şahsiyet formasyonu ve temel alışkanlıkları açısından oldukça önemli yıllardan yeterince istifade edilemediği ve bu yılların boşuna harcanmış olacağı sonucu çıkabilir. Bu yüzden de bu derslerin ilkokulun birinci sınıfından itibaren başlatılmasında veya hiç olmazsa bu dersin bazı konularına Hayat Bilgisi dersleri içerisinde yer verilmesinde büyük yararlar olacağı kanaatindeyiz. Ortaokul öğrencilerine de ibadet için gerekli olan dini bilgiler öğretilmeli, sonra yerine göre uygulamalı olarak gösterilmelidir. Dinin felsefesi öğrenciye daha yukarı sınıflarda öğretilmelidir. Böylece çocukların inançları yönünden de sosyalleşmesi sağlanmış olacaktır.

ii) Bu derslerin zorunlu olması ülkemizde şüphesiz önemli bir gelişme olmuştur. Ancak bundan beklenen verimin istenen seviyede elde edilebilmesi, uygulamaya ve uygulamada sağlanacak başarıya bağlıdır. Dersin yeni olması nedeniyle çözüm bekleyen problemlerinin olması tabiidir. Bu itibarla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin haftalık ders saati ye-

terli görülmemektedir. Haftada üç veya dört saat olması halinde muhtevanın kısırlıktan kurtulacağı, öğrenci sorunlarıyla daha çok ilgilenileceği, ağırlık verilmesi gereken konulara ağırlık verilebileceği belirtilmektedir. Programların önemli bir ögesini teşkil eden bu derslerin haftalık saatleri artırılmalıdır.

iii) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi amaçlarının davranışlara dönük yorumlanmadığı, amaçların açık ve net olarak belirtilmediği, bu nedenle bu dersin amaçlarına tam ulaşamadığı bildirilmektedir. Bu ders amaçlarının gerçekleştirilmesi için amaçların iyi belirlenmesi düşüncesi gözden geçirilebilir. Bu ders amaçları, amaç belirleme mantığı içinde yapılan çalışmalara daima açık tutulmalıdır.

iv) Bu ders öğretiminin ilkeleri arasında birbiriyle çelişki halinde bulunan bazı hususların varlığı söz konusudur. Bu hususları şöyle sıralamak mümkündür.

- Kimse dini uygulamalara zorlanmıyacak,
- İnanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durulacak,
- Bu ders özel öğretim ilkelerine uygun olarak işlenecek.

Belirtilen bu ilkelerden ne kastolunduğu, nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği önemli bir konu olup, incelenmeli ve açıklık getirilmelidir. Belirtilen ilkeler birbiriyle çelişiyor intibamı verebilmektedir. Problem, adı geçen Tebliğler Dergisindeki 1. ilkenin son cümlesi olan «Kimse dini uygulamalara zorlanmıyacaktır» ifadesinden kaynaklanıyor. Bu ilke- den, hiç bir öğrencinin özellikle namaz ve oruç gibi ibadetleri yapmaya zorlanmaması gerektiği anlaşılırsa mesele halledilmiş olur. Çünkü öğretmen hiçbir öğrenciyi bu gibi ibadetleri yapması için zorlayamaz. Ancak bu ilkeden, öğrencinin aynı zamanda dini birer ibadet olan «temizlik, çalışmak, ilerlemek, doğru dürüst olmak, yardımlaşmak, büyüğe saygı küçüğe sevgi...» gibi davranışları yapmaya; «haksızlık, yalancılık, sahtekarlık, bencillik, hırsızlık, tembellik, içki içmek...» gibi davranışları da yapmaya zorlanması biçiminde anlaşılırsa, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin amacı gerçekleştirilemeyecektir. Bunun gerçekleştirilmemesi de Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının gerçekleştirilmemesine yol açacak, Milli Eğitiminin gerçekleştirilmek istediği insan tipi gerçekleştirilemeyecektir. Bu durum aynı zamanda «inanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durulacaktır» diyen 15. ilke ile de bir tezat teşkil edecektir.

Adı geçen 1. ilkenin son cümlesi, ayrıca bazı okul yöneticileri tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin gezi, gözlem, inceleme ve gösteri metodlarıyla anlatılamıyacağı şeklinde anlaşılacak, öğretmenin

dersini esasen modern eğitimin ve öğretimin tabii bir gereği olan bu metodlarla işlemlerini engellemektedirler. Diğer taraftan M.E.G.S.B. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün 18.1.1985 gün ve 392 sayılı yazılarının 3. maddesinde; «Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde öğretmenler, film, diya, grafik, şekil ve resimlerden faydalanabilecekleri gibi, öğretmek maksadıyla ibadete ait hususları da gösterebileceklerdir.» ifadesi yer almaktadır. Bu noktada uygulamada aksaklıkların olabileceği göze çarpmaktadır. Öğretmenler ve idareciler arasında farklı yorumlara neden olabilmektedir. Okul yöneticileri öğretmek maksadıyla da olsa uygulamalı öğretme mezkûr 1. ilkenin son cümlesinden dolayı izin vermemektedirler. Bu durum öğretimin temel ilkelerine de uymamaktadır. Üstelik öğrenciye uygulamalı olarak bir ibadetin yapılış biçiminin öğretilmesi, gösterilmesi zaten ibadet olmaz.

Adı geçen ilkelerin 8. maddesindeki; «Bu ders, özel öğretim ilkelerine uygun olarak ve sevdirilerek işlenecektir» ifadesi de bunlara ilave edilebilir. Bu derslerdeki öğretim, zihne, kalbe, iradeye ve duyu organlarına hitap etmelidir. Bu derste Matematik dersinde olduğu gibi, çocuğun sadece zekasına, zihnine değil, daha çok zihin, kalp ve irade bütünlüğü oluşturmaya önem verilmesi gerekir. Soyut olan din ders konuları somutlaştırılarak anlatılmalıdır. Bu nedenle konular, resim, şekil, film ve gösteri metodlarıyla somutlaştırılmalı, günlük hayattan örnekler verilmelidir. Öğretimde ise ne kadar çok duyu organı karışırsa öğrenme o kadar çok kalıcı olur. En iyi öğrenme en çok duyu organının faaliyeti ile olan yaparak ve yaşayarak yapılan öğrenmedir.

Bunlardan başka ilkelerin 25. maddesinde de «Namaz sûre ve duaları eski harflerle okutulmayacak ve yazdırılmıyacaktır» ifadesi yer almaktadır. Buradaki ifadelerde de açıklık yoktur. Namaz sûre ve duaları arapçadır. «Eski harfler»den neyin kastedildiği de pek açık olmamakla birlikte namaz sûre ve dualarının eski harflerle «okutulmayacak ve yazdırılmıyacak» ifadelerinde karışıklık meydana gelmektedir. Bu duaların arap alfabesi ile «yazdırılmaması» kolayca anlaşılabilir, fakat «okutulmayacak» sözü kapalı kalmaktadır. Bu kelimedenden namaz sûre ve dualarının arap alfabesi ile yazılmış bir metinden okutulamayacağı mı, yoksa söyleniş tarzıyla arapça olarak okutulamayacağı mı anlaşılacaktır? Bu da açıklığa kavuşturulması gereken bir meseledir. Böyle kapalı kavramlar ve çelişki intibaı veren ifadeler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmekte ve onlarda bu durum ümitsizliğe yol açabilmektedir. (12)

(12) Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Solmaz, «Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri Özel Öğretim Yöntemleri», Din Öğretimi Özel Yöntemleri Semineri, A. Ü. İlahiyat Fak., Ankara 1986, ss. 1 - 4.

Bu nedenlerle mezkûr ilkelerdeki kavramlara açıklık getirilmesinin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerindeki başarıyı artıracığı, uygulamadan doğan aksaklıkları gidereceği kanaatindeyiz.

v) Müfredat programı dışında öğrenilmesi istenen konuların olup olmadığı sorusunda, anket elemanları müfredat dışında öğrenilmesi istenen bazı konuları sıralamışlardır. Bunların bazıları ders kitaplarında, müfredat programlarında mevcuttur. Müfredatta bulunmayan bir hususa işaret edilmiştir. Öğrencilerin Kur'an'ı yüzünden okumayı öğrenmek istemeleri yoğunluk kazanan bir görüş olmuştur. Öğrenciler boş zamanlarında özellikle yaz tatillerinde Kur'an Kursu v.b. yerlere gitme ihtiyacını duymaktadırlar. Nedeni, Kur'an'ı okumak, tanımak ve okulda öğrendiği dini bilgileri pekiştirmektir.

Bu itibarla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programlarına «Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretmek» gibi bir ünitenin ihdas edilme düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu düşünce öğrencilerin ibadet ihtiyacını karşılamaktan kaynaklanmaktadır. Böyle bir ünite üzerinde durulması gereken bir problemdir. Bunun imkanları araştırılmalıdır.

Sıkıntıları ortadan kaldırmak için çocukların Kur'an'ı okullarda Türkçe anlamıyla birlikte öğrenmesi lazımdır. Çocuklarımızın Kur'an'ı öğrenmemeleri bir boşluktur, öğrenmeleri de bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanacağı yer de okullardır. Velilerin okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini yeterli bulmuyarak çocuklarını Kur'an Kurslarına veya özel öğretime vermelerinin başlıca sebebi öğretimdeki bu eksikliklerdir.

vi) Ders kitaplarında, Peygamberimiz ve Türk İslam Tarihinden örnek şahsiyetlere daha fazla yer verilmeli ve bu konular değişik örneklerle derslerde sürekli işlenmelidir.

vii) Gerekli hallerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi branş öğretmenlerine konu seçmede serbestlik tanınabilmelidir.

viii) Okuldaki kol çalışmalarında, din ile ilgili konulara, dini gün ve gecelere yer verme imkanları araştırılmalıdır.

ix) Namaz sûre ve dualarının öğrenilmesinde ve öğretilmesinde göze ve kulağa hitap eden film, diya, video bandı, tablolar, çizelgeler v.b. ders araçlarının bulunması, bu duaların okunmasında, doğru telaffuz edilmesinde yokluğu hissedilen önemli bir bulgudur. Eğitim Araçları Merkezi veya okul idareleri bu konuda duyarlı olmalı, bu dersin araç - gereçleriyle güçlendirilmelidir.

x) Gerektiğinde uygulamalı öğretim ve çalışmalara tereddüt göste-

rilmeden yer verilmelidir. Ancak burada bir noktaya işaret etmekte yarar vardır. Sınıftaki sıra üzerinde uygulamalı olarak gösterildiği belirtilen namaz konusunda, öğrencilerin içinde buldukları yaş ve psikolojik durum göz önünde bulundurulmalı, sıra üzerinde değil, okulda varsa uygulama odalarında yoksa okula en yakın bir camide tabii çehresiyle, böyle konular gerektiği zamanda uygulamalı olarak yapılabilir. Tabii atmosferi ile en yakın olan camide böyle konuların uygulamalı olarak gösterilmesi öğrencilerin ibadet konusunda karşılaştığı güçlükleri gidermede yardımcı olacaktır.

xi) Bu derslerde öğretmenler, öğrencilerin özellikle muhakeme etme ile ilgili sorularına imkan tanımalı ve onların soru sorma, düşünme ve fikir oluşturma kabiliyetlerini geliştirmelidirler.

xii) Öğrenci başarısını değerlendirme tekniği konusunda, klasik yazılı imtihanların yanında test tekniğine de yer verilmelidir. Sözlü sınavlarda da haftalık ders saatinin yetersizliği konusu gündeme gelmektedir. Uygulamalı çalışmaların da öğrenci başarısının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması düşünülebilir.

xiii) Bu derslerle ilgili olarak değişen ve gelişen imkanlardan haberdar olmak bakımından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi branş öğretmenleri zaman zaman hizmet-içi ve hizmet öncesi eğitim kurslarına alınmalıdırlar.

DIE RELIGIONSERZIEHUNG MI GRUNDSCHULWESEN IM HINBLICK AUF DIE LEHRPLANENTWICKLUNG (*)

Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Das Gesicht dieser Untersuchung bildet eine Umfrage, die auf den Religionsunterricht im Grundschulwesen - in Konya - und auch mit Fachlehrer, Schüler, die sich in der siebten und achten Klasse befinden, und dessen Eltern begrenzt wird. Teilnehmer der Umfrage lauted so: 13 Fachlehrer, 328 Schüler im Grundschulwesen, 284 Eltern dieser Schüler.

Ziel dieser Untersuchung ist es Probleme und Schwierigkeiten des

(*) Diese Arbeit ist kurze Zusammenfassung der Magisterarbeit, die im Jahre 1987 gemacht wurde.

Religionsunterrichts im Grundschulwesen festzustellen. Die die Lehrplanentwicklung betreffenden Konsequenzen und Vorschläge sind die Ergebnisse dieser Umfrage.

Alle Elemente im Programm - Ziel, Inhalt, Bildung - und Unterrichtsprozesse, Evaluation - sind von grossen Relevanz. Sie haben enge Beziehungen zueinander. Die Konsequenzen dieser Untersuchung lauten so :

A) Ergebnisse für Ziele

1. In der Ziele dieses Unterrichts hat es keine Klarheit. Deshalb verwirklichen sich Ziele zum Teil.

2. Bei der praktischen Durchführung und im Begreifen dieser Unterrichtsursprünglichkeit gibt es verschiedene Meinungen. Sogar in diesem Unterrichtsursprünglichkeitsinhalt drückte man manche Paragraphen aus, die miteinander in Widerspruch stehen.

B) Ergebnisse für Inhalt

1. Es gibt in diesen Unterrichten, dass die Schüler manche Themen zu erfahren wünschen, die sich ausserhalb detaillierten Lehrplänen befinden.

2. Ausserdem brachten die Schüler an diesen Unterrichten zum Ausdruck, den Koran, der heiliges Buch des Islams ist, zu reduzieren.

C) Ergebnisse für Bildung - und Unterrichtsprozesse

1. Die Schüler wollen sich durch audio - visuelle Mittel und Methoden unterrichten lassen.

2. Die Lehrer und Schüler sind einig darüber, dass die praktischen Bildungen lange Zeit brauchen.

3. Durch Hausaufgabe nahm man im allgemeinen positive Ergebnisse.

4. In diesen Unterrichten ist als Methode mündliche Darlegungs- und Vernehmensmethode des Lehrers angenommen.

D) Evaluationskonsequenzen

1. Neben schriftlichen und mündlichen Prüfungen, die man schon verwendet, um den Erfolg der Schüler zu bewerten, wollten die Schüler auch Testmethoden.